

A muzsikus-Ruzitskák Erdélyben

Irta:

Lakatos István

Cluj-Kolozsvár

Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. nyomása

1939.

AZ
ERDÉLYI MÚZEUM

az E. Múzeum-Egyesület kiadásában jelenik meg évenként 4 füzetben, negyedévenként átlag 6 ív terjedelemben. A folyóirat az E. M. E. Bölcsészet-, nyelv- és történettudományi, Természettudományi, Jog- és társadalomtudományi Szakosztályának hivatalos közlönye.

AZ
ERDÉLYI MÚZEUM

az Egyesület alapító, igazgatósági és rendes tagjainak évi 300 lejes kedvezményes áron jár. Előfizetési ára nem tagoknak és könyvkereskedőknek 400 lej. Előfizetések és a lap szétküldésére vonatkozó kívánságok címe:

ERDÉLYI MÚZEUM kiadóhivatala
Cluj, Str. Baron L. Pop 5.

Magyarországi főbizományos: **STUDIUM R.-T.**
Budapest, IV. Kecskeméti-u. 8.
Előfizetési ára 12 P.

Kéziratok, ismertetésre szánt könyvek és a folyóirat szellemi részét illető tudakozódások a szerkesztőt illetik:

DR. GYÖRGY LAJOS
Cluj, Str. I. G. Duca 10.

A szerkesztőség közli az igen t. munkatársakkal: 1. Géppel írott kéziratokat kér. 2. A közlésre szánt dolgozatok átlagos terjedelme 1 ív. 3. Minden munkatárs a folyóiratnak egyszersmind előfizetője is. A tiszteletdíjat 300 illetőleg 400 lejig a kiadóhivatal az előfizetés javára írja. 4. Különnyomat a szerző kívánságára és költségére készül. 5. A kéziratokat a szerkesztőség csak a szerző külön kifejezett óhajára küldi vissza.

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI
DR. GYÖRGY LAJOS

1939.

AZ E. M. E. KIADÁSA

111. SZ.

A muzsikus-Ruzitskák Erdélyben

Irta :
Lakatos István

A SZERKESZTŐ
TISZTELT FELDÁNYA
CLUJ. STR. BIS. ORT. ROM. 24.
ROMÂNIA

Cluj-Kolozsvár

Cluj-Kolozsvár
Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. nyomása
1939.

A muzsikus-Ruzitskák Erdélyben.

A magyar zenetörténet három Ruzitskát ismer. Közülök kettő élt Erdélyben. A három zenész nem állt rokonságban. Kettő, József és György, egyidőben tartózkodott Kolozsvárt, de semmi nyoma nincs annak, hogy egymással barátságban vagy ismeretségben lettek volna.

Ruzitska Ignác a Dunántúl működött. Ma már tudjuk, hogy 1777-ben született és 1833-ban (febr. 15.) halt meg Veszprémben, ahol püspöki karmester volt. Erdélyhez semmi köze nem volt, itt talán soha nem is járt, mégis a legújabb időkig mindenütt azt olvassuk, hogy Kolozsvárt halt meg 1833-ban. A XX. század elején zeneírásunk olyan tekintélyes alakja, mint id. Ábrányi Kornél, még őt tartja az első ismert magyar dalmű, a *Béla futása* szerzőjének. Legelterjedtebb és legjobb lexikonainkban szintén megtaláljuk ezt a tévedést. A Pallas Nagy Lexikonban¹ Ruzitska Ignácról ez áll: „... meghalt Kolozsváron 1833-ban. Erkel Ferenc a 30-as évek elején ismerkedett meg vele Kolozsváron. A további művészi pályájára nagy befolyással volt. *Béla futása* c. történelmi operáját stb...“ Ugyanezen Lexikon XII. kötetének 195. lapján pedig Ábrányi Kornél azt mondja Ruzitska Ignácról, hogy „egészen a magyar opera ideáljáig emelkedett fel, *Béla futása* címen megírván az első magyar operát, mely 1823-ban elő is adatott a kolozsvári nemzeti színházban.“ A Révai Nagy Lexikon² is azt írja, hogy Kolozsvárt halt meg 1833-ban, és a *Béla futását* neki tulajdonítja. Az 1935-ben Szabolcsi Bence és Tóth Aladár szerkesztésében Budapesten megjelent Zenei Lexikon már tisztázza a *Béla futása* szerzőségét (439. l.), de szintén azt állítja, hogy Ruzitska Ignác Kolozsvárt halt meg 1833-ban. Csak a Zenei Lexikonhoz kiadott 1935. évi „Pótlás“ deríti ki végleg, hogy Ruzitska Ignác 1833. február 15-én halt meg Veszprémben, nem pedig, mint addig terjesztették, Kolozsvárt.

Az első magyar dalműnek, — ennek a vezérkönyvét is ismerjük, — *Ruzitska József* volt a szerzője. Semmi bizonyosságunk nincs, hogy Ruzitska Ignácnak rokona lett volna. Élete körülményeiről csak annyit tudunk, hogy 1775. táján született Pápán. 1820-ban Nagyenyeden volt katonazenész strázsamester a huszároknál. Nagy Lázár, a kolozsvári nemzeti színház bérlője, 1822-ben szerződötti karmesternek. Kolozsvárt írja a *Béla futását*. A művet ugyanott nagy sikerrel mutatták be 1822. december 26-án, nem pedig 1823-ban, mint azt még id. Ábrányi Kornél állította.

¹ Budapest, 1897. XIV. k. 760. l.

² Budapest, 1924. XVI. k. 451. l.

Mindazt, amit mai napig az első ismert magyar dalműről tudunk, megírtam már „Az első magyar dalmű“ című tanulmányomban.³ Azóta az Erdélyi Múzeum kéziratárában végzett kutatásaim alapján pontosan megállapítottam azt is, hogyan került a *Béla futása* vezérkönyve az Erdélyi Múzeum kéziratárába.⁴ A kérdéses hangjegyen az áll, hogy Csóka Sándor tulajdona. E mellett egy ruggyanta pecsét nyomását is láthatjuk, s ezen Szász Lajos neve olvasható. A bekötött partitúrában levelek vannak. Az egyiket Krecsányi Ignác temesvári színikazgató írta Oberti Bárdos Jánoshoz, a kolozsvári Zenekonzervatórium egykori igazgatójához. A levél 1908. január 26-i kelettel közli Obertivel, hogy a temesvári színház is régen keresi a *Béla futását*, de nem bírja megkapni. Ezért nem tudja neki elküldeni a kölcsönként hangjegyanyagot.

Kálmán áriája Ruzitska József *Béla futása* c. operájának az E. M. E. kéziratárában levő vezérkönyvéből.

Egy másik, 1908. január 25-ről keltezett levélben, amelyet Mándoky Béla küldött Debrecenből Magyarossy Gyulához, a Kolozsvári Zenekonzervatórium akkori titkárához, aki^{4a} maga is írt abban az időben zenebírálatokat a kolozsvári lapokban, Mándoky azt írja, hogy beszélt Zilahy Gyulával, a debreceni színház igazgatójával, s ez azt közölte vele, hogy elküldötte a *Béla futása* kottaanyagát Kolozsvárra Török Károly színész címére, mert Török ebben a darabban akart jubilálni. További világosságot vet az ügyre Nagy Gábor kolozsvári vendéglősnek, nagy zenebarátnak, műkedvelő hegedűsnek az írása, amely szintén mellélleve van az említett Ruzitska József vezérkönyvhöz. Nagy Gábor a *Béla futása* című első magyar dalmű ügyében végzett kutatásait így foglalja össze: „A kolozsvári nemzeti színház könyvtárában van Török Károly színész és könyvtáros gondozásában két kemény kötésű írott könyv. Erre piros betűkkel a következő jelzést

³ Erdélyi Helikon, 1939. 5. sz. 344–350. l.

⁴ A kézirat száma: 1354.

^{4a} „Marcato“ álnéven.

írták: B. III. Ennek első lapján ez áll: *Béla futása*. Néző játék 2 felvonásban Kotzebuetól. Valamikor ebből írhatták ki a megzenésített opera szövegét. A második könyv címkéjére ez van írva: *Béla futása*, opera 2 felvonásban, sugó darab. E kötet belső lapján ez olvasható: „*Béla futása*. Dalmű 2 felvonásban, Kotzebue után, zenéjét írta eredetileg Ruzicska József, újra dolgozta Heinisch József, a Nemzeti Színház egyik karmestere 1837-ben“. Nagy Gábor ebben az 1908. január 22-ről keltezett írásában még azt mondja, hogy az eredeti Ruzitska-féle operához Heinisch 243 ütemből álló nyitányt írt.

A kérdéses vezérkönyv, melyet Nagy Gábor ajándékozott az Erdélyi Múzeum kéziratárának, állítólag Szász Lajos debreceni teológusé volt, aki azt Szilágysomlyón vette egy árverésen. Végeredményben egy 1908. január 21-i elismervény igazolása szerint a szöveges partitúrát 20 forintért Nagy Gábor megvette Török Károlytól, aki erre Szász Lajostól Debrecenből megbízást kapott. Ezt az elismervényt tanúként aláírta Ráday Lajos és Kotsis György, István fia. Úgy látszik, hogy Nagy Gábor utánaajárt, vajjon a vezérkönyv nem azonos-e azzal, amelyet Töröknek Debrecenből állítólag elküldöttek, s amelyre Mándoky Béla Magyarossyhoz írt levelében hivatkozik. Bizonyos, hogy Zilahy a *Béla futása* kottaanyagát Töröknek nem is juttatta el. Ez kitűnik Zilahy Gyula színingazgatónak 1908. február 3-ról Debrecenből keltezett leveléből, amelyben az írja, hogy Töröknek a *Béla futása* vezérkönyvét nem küldötte el, mert a mű a színház könyvtárában nem is volt meg.

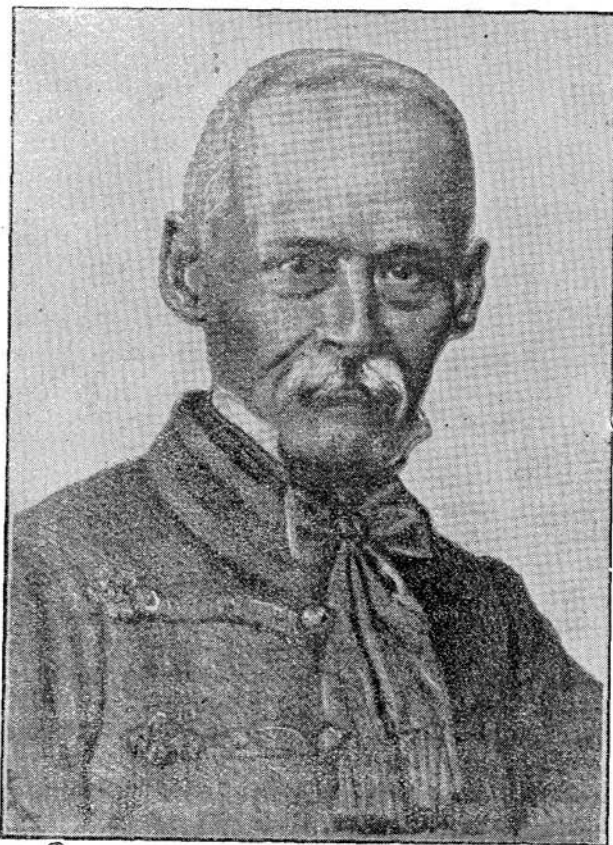
Ma már tisztán áll előttünk, hogy a *Béla futásához* Ruzitska Ignácnak semmi köze nem volt. Az erre vonatkozólag eddig megjelent írások mind tévesek. A mű hiteles szerzője Ruzitska József, a kolozsvári nemzeti színház egykori karmestere. Brassai Sámuel, aki Kolozsvár zenei életében olyan nagy szerepet vitt, azt állítja, hogy a *Béla futása* dallamait Kótsi Patkó János tollba énekelte Ruzitskának. Bizonyos, hogy Kótsi Patkó János írta Kotzebue meséje nyomán a *Béla futása* magyar szövegét, de nem valószínű, hogy a dalmű zenei részéhez sok köze lett volna. Valóság azonban, — és erre büszkék is vagyunk, — hogy az első ismert magyar dalmű Erdélyben született meg és Kolozsvárt került bemutatásra.

Erdély zenei műveltségének fejlődése szempontjából igen jelentékeny a *Ruzitska György* működése. A három Ruzitska közül ő a legképzettebb, legtehetségesebb és a legműveltebb.

Ruzitska György Bécsből került le Erdélybe, mint báró Bánffy János fogadott leányainak (a gróf Nemes Károly leányoknak) zene-tanítója. A Ruzitska Béla egyetemi tanár úrtól, György unokájától, rendelkezésemre bocsátott családi adatok alapján összeállított származási tábla szerint Ruzitska György atyja, Ruzitska Vencel, 1749. április 16-án született és 1831-ben halt meg. A bécsi udvari zenekarnak volt angolkürtöse. A Magyar Lexikon adatai⁵ nyilván hamisak, ami-

⁵ Budapest, 1885. XIV. 346—347. l.

kor Ruzitska Vencelről azt írja: orgonamester és zeneszerző volt, 1758. szeptember 8-án született Jarmeritzben, Morvaországban, és 1823. július 21-én halt meg. Ugyanott olvashatjuk, hogy „magyar források szerint Ruzitska karigazgató volt Veszprémben s ott *Béla futása* címen operát írt.“ Ruzitska Vencelnek a negyedik fia volt György. Másik két fia, Vencel és Ferenc, ugyancsak muzsikusok, Bukarestben éltek és dolgoztak. Az említett családi törzsfá szerint Ruzitska György

Ruzitska György 1864-ben.
(Eredetije dr. Ruzitska Béla egyetemi tanár tulajdonában.)

1789-ben vagy 1790-ben született Bécsben és 1869. december 2-án halt meg Kolozsvárt. 1819-ben feleségül vette Fuchs Antóniát, egy hadseregbeli intendánsnak leányát, aki 1800. január 9-én született Győrben és 1899. március 22-én halt meg Kolozsvárt. Itt is vannak eltemetve a házsongárdi temetőben Brassai Sámuel mauzoleuma közelében.

Ruzitska György életéről elég sokat tudunk, mivel önéletrajzának eredeti kézírata a család birtokában van, egy példánya pedig a Magyar

Nemzeti Múzeum Széchenyi Könyvtárának a kéziratárában található. Életrajzát 67 éves korában 1856-ban kezdte írni, de csak az 1816. évig jutott el. Ez az írás sok érdekes adatot tartalmaz az akkori osztrák és erdélyi zenei viszonyokról. Minthogy feljegyzéseit érett férfikorában írta le, nem lehet kételkedni őszinteségében és hitelességében. A Révai Nagy Lexikon adatai⁶ Ruzitska Györgyre vonatkozólag szintén hibásak és megbízhatatlanok. E lexikon szerint Bécsben született 1786. február 10-én. Erdélybe kerülésének évszámát 1810-re teszi, igen helyesen, mert csakugyan ez év május 10-én indult el hajón Bécsből Pestre, ahová a nagy ellenszél miatt 6 nap mulva érkezett meg. Pestről nyolcvanas társzekeren folytatta útját Kolozsvárra, hogy Bánffy-nyadon keresztül új állomáshelyére, Nagyfaluba, jusson. Az említett lexikon úgy tudja, hogy 1837-ben Ruzitska György alapította a Kolozsvári Muzsikai Konzervatóriumot. Ez az adat is téves, mert a kolozsvári zeneiskolát, a legrégebb magyar konzervatóriumot, 1819-ben alapították.⁷ Ruzitska, miután a két kontesz férjhez ment, akiket a nagyfalusi Bánffy-kastélyban zenére tanított, 1819-ben beköltözött Kolozsvárra. Itt azonban nem volt tagja az akkor alakult „Musicai Egyesület“-nek, legalább is az alakuló gyűlési jegyzőkönyvek sehol nem említik nevét, pedig ezek felsorolják az összes zenetanítókat, akikkel az Egyesület szerződötetés céljából tárgyalt, s közlik azokat a tanerőket is, akiket alkalmazott.

Ruzitska György Kolozsvárt tovább is zenetanítással foglalkozott. Tekintélye egyre nőtt, mert igen képzett, jó készütségű zongorista és tanár volt. Nemsokára Kolozsvárra költözése után megnősült. Néhány év mulva házat vett az akkori Belmagyar-utcában, körülbelül a mai unitárius kollégium helyén. Már ez is azt bizonyítja, hogy keresett és megbecsült muzsikusnak kellett lennie. Rövid ideig a kolozsvári nemzeti színháznál is karmesterkedett. Erkel Ferenc kolozsvári működése alatt összebarátkozott Ruzitskával, aki Brassai Sámuellel is baráti kapcsolatot tartott. Brassai zongorázni is tanult tőle.

A Musicai Egyesületet 1835-ben átszervezték és Új Muzsikai Társaság néven folytatta működését. Ekkor került az intézet igazgatói székébe Ruzitska György, mint a város legtekintélyesebb és legelismerettebb zenésze. Ugyancsak megmaradt igazgatónak, mikor a zeneiskolát 1837-ben újból átszervezték. Az iskola új neve Kolozsvári Musicai Conservatórium lett. E zeneiskola élén Ruzitska György 34 évig állott, egészen 1869-ben bekövetkezett haláláig.

Ruzitska György teljesen magyarra vált. Leszármazottjai, unokái és dédunokái is mind Magyarországon és Erdélyben élnek. Nem érdektelen, hogy egyik unokája, Ruzitska László, írói nevén Zsoldos László (1874—1926), a jőnevű elbeszélők közé tartozott.

A kolozsvári zeneiskola élén Ruzitska előtt két igazgató állt: Polz Antal és Grosspetter József. A zeneiskola nyugateurópai jellegű meg-

⁶ Budapest 1924. XVI. k. 451. l.

⁷ Az alapítás hiteles történetét az eredeti jegyzőkönyvek alapján l. a szerzőtől, Erdélyi Helikon 1939. 7. sz. 520—525. l.

szervezésének érdeme azonban Ruzitska György nevéhez fűződik. Ruzitska György jelentősége Kolozsvár zenei életének fejlesztésében négy irányú: elsőrangú orgonás és zongorista, jó nevelő, nagyszerű szervező és figyelemreméltó zeneszerző volt.

Zongorázni már kis gyermekkorában kezdett Müller Vencelnél (1767—1835), Bécs népszerű dalműszerzőjénél. Müller műveit akkori-ban mindenütt játszották, a kolozsvári régi nemzeti színházban következő operáit adták elő sikerrel: *Prágai nénikék* (Die Schwestern von Prag. 1803. II. 16.), *A franciaországi tündér* (Die Fee von Frankreich. 1827. III. 3), *Az eltűnt herceg* (Der verschwundene Prinz. 1832. VI. 2.), *Havasi rémkirály* (1834. XI. 30.). Ha a zongorázásban nem tanult is sokat Müllertől, annál többet kapott elméletileg ettől az alapos készült-ségű zeneszerzőtől. Maga Ruzitska mondja életrajzában, hogy Müller saját 125 változatát zongoráztatta vele egy évig. Ez a mű az ellenpont és összhangzattan minden bonyodalmanak felhasználásával készült, így nemcsak zongora-készségét fejlesztette vele, de egyszersmind megismerte az elméleti muzsika minden lehetőségét. Orgonálni Volkert Ferentől, a bécsi Schottenstift orgonásától és a bécsi Lipótvárosi színház karmesterétől tanult. Ettől leste el az orgonán való regisztrálási készséget. A generálbasszus rejtelmébe Placidus páter vezette be. Neki köszönhette, hogy az öreg Haydn József vezénylete alatt annak C-dur miséjében játszhatott. Még Gelinek József abbétól is tanult zongorázni, aki udvari zongoratanár volt és Mozarttal állott barátságban. Gelinek szalon zongoraművei és változatai akkoriban divatosak voltak. Az Erdélyi Múzeum kéziratára is (3349. szám alatt) őrzi a „VI Variazioni sul duetto nel opera la Molinara“ című zongoraszerzeményének kéziratát.

A zongorajátékban később Erdélyben Ruzitska maga magát tökéletesítette. A nagyfalusi téli estéket arra használta, hogy megismerje korának játszott zongoraműveit, Bach Wohltemperiertes Klavier-ját, Mozart, Clementi, Cramer, Hummel, Dussek és Beethoven műveit. Mindezeknek a játszásában mesterit nyújtott.

Tanítással már gyermekkora óta foglalkozott, hiszen ezzel tartotta fenn magát. Így hát természetes, hogy a középiskolát végzett, egyetem-járt, művelt ember jó zenei nevelő is volt. Ezt az is bizonyítja, hogy az erdélyi főurak nála taníttatták zongorázni gyermekeiket. Kolozsvárnak legnépszerűbb és legkeresettebb zongoratanára lett. Nagy tehetségű tanítványokat nem fedezett fel, de egy nemzedéket szoktatott hozzá Kolozsvárt a jó muzsikához. Nevelői hivatását nagyon komolyan vette, amint a nevelést szolgáló műveiből látható. Az iskolai használatra szánt *Énekiskolája* Tilsch Jánosnál 1838-ban jelent meg és a kolozsvári református főiskola könyv- és könyvomó intézetében készült. Két füzetből áll: egyik szopránra és altra, a másik tenorra és basszusra. Az iskolának elméleti és gyakorlati része van. Ez az énekiskola a maga nemében az első ilyen erdélyi magyarnyelvű mű. A „széki gróf Teleky József cs. kir. kamarás stb. Erdély Nagyfejedelemség és hozzá tartozó Részek kormányzója Ő kegyelmességének“ ajánlott műben ezt írja

Ruzitska: „... hova fordulhat méltóbban e kis munka, mint AHHOZ, ki előtt semmi sem idegen vagy közömbös, mi a tudomány és szép-művészet körébe tartozik és aki hatalmas védelmével előmozdítani szokta mindazt, ami a hon növendékei többoldalú műveltetését eszközözi.“ Még írt 120 énekgyakorlatot kezdőknek szopránra és altra. Ezeket nem adta ki.

Szervező tehetségének eredménye rögtön mutatkozott, amint átvette a zenekonzervatórium igazgatását. A növendékeknek és a város jobb műkedvelőinek a közreműködésével zenekart szervezett. A konzervatóriumban kis színházi zenekart állított össze s ennek műsorát maga írta. Francia és olasz operakivonatokat hangszerelt részére. Minthogy a zeneiskolából hiányzott a rendszer és tanterv, Ruzitska megírta és felolvasta „Az oskolák jobb móddali organisációjára vonatkozó munkálatát“-t. Ez a tanulmány az egykori jegyzőkönyvek szerint magában foglalta a tanítás módszerén és rendszerén kívül az iskola igazgatásának módját, a tanítók és növendékek köteleességét. A 19 sűrűn írott lapból álló tervezetet a közgyűlés elfogadta és 1837. január 1-ével életbe léptette. A tanítást négy tanfolyamra osztotta és pontosan megszabta a tanítandó anyagot. Ruzitska érdemeire mutat az 1867. június 28-i jegyzőkönyv is. E szerint „a választmányi ülésen Ruzitska György igazgatónak az intézet körül, jó és mostoha időkben fáradságot nem kímélve, ernyedetlen kitartással folytatott működéséért, sokszorosan kiérdemelt elismerés fejeztetik ki jegyzőkönyvileg, mivelhogy kétségtelen valósággal áll, miszerint az intézet folytonos sikerektől kísért fennmaradása kizárólag az igazgató műképzettségével párosult buzgalmának közvetlen eredménye... E szép jegyzőkönyvi elismerést Ruzitska tagadhatatlanul megérdemli. Érdemei a Conservatorium történetében meg lesznek örökítve s neve az erdélyi kultúrzene kifejlésében vezérsillagként fog ragyogni.“

A Ruzitska György által szervezett filharmónikus hangversenyeken a legelőkelőbb főurak együtt játszottak az egyszerű polgárokkal, és előadásra kerültek Haydn, Mozart, Beethoven szimfóniai mellett Haydn Teremtése és az Évszakok, Händel Messiása, Mozart Koronázási miséje, Beethoven nagy C-dur miséje. Ezekben a hangversenyeken megjelent a város minden művelt polgára, mert tudta, hogy ezzel tartozik az ügynek. Szégyenszámba ment ezekről a zenei megnyilatkozásokról hiányozni.

Ruzitska érdemei a város házi zenélésének és egyházi zenéjének fejlesztése körül is tekintélyesek. Házában állandóan zenéltek, és ezeken a muzsikálásokon mindenki részt vett, aki komolyan érdeklődött a jó muzsika iránt vagy foglalkozott vele. Gyakran járt báró Wesselényi Farkas házához, aki nagy zenebarát volt, Beethovennek nagy tisztelője; házában sokat muzsikáltak akkoriban a város jobb zenészei. A zenéléseknek közönsége is volt, kitüntetés számba ment a muzsikálásokhoz való meghívás. A huszas években a még életben lévő Beethoven műveinek értékéről sokat vitatkoztak. Wesselényi Farkas báró társaságához tartozott Caudella Fülöp zongoratanár, Polz Antal, a koncer-

vatórium igazgatója és Ruzitska György. Ezek a muzsikálások alatt állandó eszmeeserét folytattak és négyen két pártot alkottak. Beethovenért Wesselényi és Polz lelkesedett, míg Ruzitska és Caudella Cramer, Clementi, Prinz Louis Ferdinand és Dussek muzsikáját szerette jobban. Egyik zenélésen a két párt annyira összekülönbözött, hogy a nagy terem oldalán levő kályhába dobták Beethoven C-dur szonátáját (op. 53), míg a terem másik végén álló kályhába Prinz Louis Ferdinánd Oktettója került. A vitázó pártok annyira komolyan vették ezt az eseményt, hogy csak hónapok múltán békültek meg egymással.

Ruzitska György a kolozsvári piarista templomban sokáig töltötte be az orgonista állást. 1851-től egy ideig a róm. kat. piarista gimnáziumnak is énektanára volt. Neki köszönhető, hogy a kegyesrendi templomban az ő szakszerű utasításai alapján 1849-ben kétbillentyűs húsz változatú új orgonát állítottak fel. Ez sokáig legjobb hangszere volt a városnak. Ezen játszotta Ruzitska a város zeneértő közönségének Bach halhatatlan orgonaszerzeményeit. Vezetésével éveken át zenés miséket tartottak ebben a templomban.

Ruzitska sokoldalú elfoglaltsága mellett zenét is szerzett. Műveinek csak egy része jelent meg nyomtatásban, a legtöbb kéziratban maradt. Az utóbbiak részben a kolozsvári román Zenekonzervatórium hangjegytárában vannak, nagyrészüket a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi Könyvtárába került megőrzés végett. Ruzitska György zeneszerzői tevékenysége sokrétű, mint általában azoké a nagy zeneszerzőké, akiknek kortársa volt. Irályában a bécsi klasszikus iskolához csatlakozott. Fiatalabbkori műveiben Mozart-, Beethoven-epigon volt, később sokat átvett a korai romantikusok írásmódjából.

Színpadi zenéje kevés van. Írt egy daljátékot a bécsi József-városi színháznak 1807-ben. Háromfelvonásos operájának, amelyet 1826—1827 között szerzett és amelyet Pesten 1829-ben be is mutattak, *Alonso* a címe. Nagybbszabású művei: két zenekari Fantázia, egyik 1836-ból, a másik 1840-ből. Ez utóbbi az Op. 30. jelzést viseli. Egyetlen nagy zenekarra írt szimfóniáját első vonósötösének felhasználásával írta. Sokat dolgozott kamarazenére. Ezek a művei sok ötletet tartalmaznak, a vezető hangszernek nehéz és kiadós feladatokat adnak. Négy vonós-négyesét (B, d, F, G) és három vonósötösét (c, B, d) történelmi hangversenyek keretében ma is meg lehetne hallgatni, mert élvezetet nyújtának a hallgatóságnak. Zongora-hegedű szonátáját (op. 3. A-dur), amely Bécsben jelent meg Mechttnél, báró Bánffy Jánosnénak ajánlotta. Teichlingernél Pesten jelent meg két zongorahármasa (op. 4. D és G-dur. 1811.) Számos változatot írt különböző témákra, amint ez abban az időben igen divatos volt. Ezek közül megemlítem a következőket: Hét változat zongorára az Aline c. dalmű indulójára (op. 1. az 1809. évből); Hat változat zongorára (Es dur. op. 2.), megjelent 1809-ben Bécsben Mollónál; Változatok, bevezetés és befejezés gordonkára zongorakísérettel 1816-ból (op. 7.); Bevezetés, változatok és befejezés zongorára és fuvolára (op. 23.), Wass Imre grófnak (igen jó fuvolás volt) ajánlva; ugyancsak neki írta Hangverseny Ábrándját fu-

volára s zongorára (op. 17); Béla fiának, aki jó gondolkás volt, írta két gondokás szonátáját 1864-ben, valamint Adagiot és Rondot gondokára zongorakísérettel. Még Nagyfalun írt 1811-ben zongorára Hat polonaiset (op. 5.). Egyetlen zongoraszonátáját (Fantasie-Sonate. Le retour á la campagne. op. 6.) Jósika Jozefinnek ajánlotta. Ez a mű nyomtatásban is megjelent Teichtlingernél Pesten. Egy sorozat apróbb zongoraművet gyűjtött össze „Herbier musical” címen, amelyeket az 1810., 1812., 1820. és 1821. években szerzett. Zongorára négy kézre írta 1836-ban Divertissement musicalt, amint a hangjegyre jegyezte: „Com-pose pour Alexe et Rosalia B. Bánffy.”

Nagy számmal szerzett egyházzenei műveket. Úgy látszik, nemcsak szívéből való műfaj volt ez, de az akkoriban nehezen beszerezhető hangjegyanyagot saját szerzeményeivel pótolta, hogy a piarista templomban vasárnaponként tartott zenés misékre ne hiányozzék a zenei anyag. Első miséjét (F-dur) énekkarra, orgonára és zenekarra írta. A Missa Solemnis hangszerelésének beállítása azonos az elsővel. A Vocal-Messe (C-durban) háromféle hangszerelésben maradt ránk. Eredetileg 2 tenorra, 2 basszusra orgonakísérettel készült. Később kétszer is átdolgozta: egyik változatban az eredeti orgonakíséret helyett kis zenekari kíséretet írt, a másikban a misét vegyeskarra írta, orgonakísérettel. A negyedik misét (F-dur) énekkarra hangszerelte orgonakísérettel, míg az ötödik mise kezdőknek íródott orgona- vagy vonós zenekari kísérettel.

Leggyakrabban játszott műve volt az 1829-ben szerzett Requiem (d-mollban) négy énekhangra, orgonára, zenekarkísérettel. E mű következő kolozsvári előadásairól tudunk: 1870. április 2-án, egy évre Ruzitska György halála után, az ő emlékére a piarista templomban adták elő. A mű bemutatója 1835. március 27-én volt I. Ferenc király halálának emlékére. Ezenkívül 1835. december 9-én gróf Kornis Mihály, 1836. augusztus 24-én Horváthné—Jósika Jozefin, 1836. november 5-én gróf Kornis Imre, 1837. áprilisi 30-án Liedemann evangélikus lelkész, 1838. május 14-én Kornis grófné sz. Szentkereszty Klára és 1840. augusztus 21-én gróf Kornis János kormányzó emlékére került előadásra. Ma is megérdemelné, hogy zenés miséken játsszák ezeket a templomi műveit: Graduale (Es dur) szopránra orgonakísérettel 1824-ből; Libera, ének és orgonára 1840-ből; Te Deum (B-dur, 1850-ből) négy énekhangra és nagy zenekarra; Regina Coeli 1843-ből (B-dur) négy énekhangra és nagy zenekarra; Graduale (C-dur, op. 27. 1839-ből) szóló basszusra zenekari kísérettel (a basszus szólamot később szopránra is átírta); Pater noster Nagypéntekre (C-dur, 1837-ből) énekarra fiszharmónika (a harmónium őse) kísérettel; Négy Responsorium 1835-ből (ezeket 1835. március 26., 27. és 28-án a Ferenc császár emlékére tartott requiemen mutatták be); A Responsoriumok hangszerelése 2 tenor, 2 basszus orgonakísérettel; Pange lingua (1859-ből) énekre és orgonára; Versettus négy énekhangra kísérettel (előadták a főtéri Szent Mihály-templomban 1852. aug. 2-án Ferenc József császár kolozsvári látogatásakor); Tantum ergo (1834)

2 tenor, 2 basszus és orgonára; Offertorium, szoprán szóló vonós zenekar és orgonára; templomi énekek (Responsoriumok) 1850—1852-ből; Virágvasárnapi Passió (1857—1859), végül Hymnus a pápa tiszteletére (1858).

Az orgona kedvenc hangszere volt. A zenés miséken gyakran nyílt alkalma művészetét bemutatni. Erre a hangszerre a következő műveket szerezte: Hat fuga pedálos orgonára 1824-ből; ugyanezen évből egy hetedik fuga (d-moll) 2 manuálos pedálos orgonára; egy Fantasia és Fuga (1824) és öt orgonadarab.

A nemzeti ébredés hatása alól ő sem tudta magát kivonni. Az akkoriban megindult és virágzó nemzeti romantika modorával szintén kísérletezett. Ide sorozhatjuk Magyar nyitányát, melyet Zrinyi-dramához írt (Es-dur) nagy zenekarra, Előjáték és változatok egy magyar dallamra című művét (op. 14.) gordonkára és zongorára, néhány kisebb zongoraművét, valamint magyar dalát (Talpra magyar), melyet Petőfi szövegére írt 1848-ban a szabadságharc idején. A művet énekkarra és nagy zenekarra hangszerelte.

Ruzitska nagyműveltségű, komoly készültségű, erélyes kezű, nyugateurópai gondolkozású muzsikusként volt, akit egyformán becsültek és szerettek az erdélyi főúri és polgári családok. Ennek a tekintélyének köszönhető, hogy szervező tehetsége, melyet a város zenei életének fejlesztése körül érvényesített, mindenütt támogatásra talált és zenei elgondolásait mindenki minden erejével segítette. Ezért tudta terveit keresztülvinni és Kolozsvár zenei életébe a nyugati zenei műveltséget meghonosítani. Neki köszönhető, hogy a város zenei ízlése hozzákapcsolódott a fejlett európaiéhoz. Hangversenyeinek műsorába felvette az akkor ünnepelt és játszott bécsi iskola nagy mestereinek műveit és ezzel utat mutatott azoknak, akik utána átvették a város zenei életének irányítását. Nem egyszer voltak e miatt nehézségei. Akadtak, akik munkájának gátat próbáltak vetni, de erélyesen védte mindig álláspontját, és amit helyesnek tartott, keresztül is vitte. Épen a hangversenyek műsorösszeállítása miatt különbözött össze 1840-ben a zene-konzervatórium Reich nevezetű tanárával. Az összetűzés olyan heves volt, hogy három konzervatóriumi ülésen tárgyalták. Ruzitska György igazgatói állását csak úgy volt hajlandó megtartani, ha Reichot a zeneiskolától eltanácsolják. A békéltető bizottság (Kócsi József, Méhes Sámuel és Brassai Sámuel) elérte, hogy az összekülönbözött felek visszavonják az egymás ellen emelt vádakát, de Ruzitska ekkor keresztülvitte, hogy az intézet szabályzatába új cikkelyt iktattak be, amely a konzervatórium mindenkorai igazgatóját hasonló támadások ellen megvédte.

Ruzitska György külföldön is becsült muzsikusként volt. Különösen Bécshez fűzték bizalmas kapcsolatokat. Bécsi kortársai között sok híres barátja volt. A Bánffy-család 1814-ben, amikor a telet Bécsben töltötte, Ruzitska Györgyöt is magával vitte. Ekkor ismerkedett meg s barátkozott össze a gróf Andreas Kyrillovics Rasumowsky által fenn tartott vonósnégyes tagjaival, melynek első hegedűse a híres Schup-

panzigh Ignác volt, míg többi tagjai Sina (II. heg.), Weiss Ferenc (brácsa) jónevű bécsi zeneszerző és Lincke József (gordonka). Ez a híres vonósnégyestársaság játszotta először nyilvánosan Beethoven kvartettjeit. Ezzel az együttessel muzsikált Ruzitska bécsi tartózkodása alatt. Barátjának számíthatta Preindl József zeneszerzőt, a bécsi Stephansdom orgonistáját és karmesterét, jónevű zeneszerzőt. Preindl Ruzitskát Bécsben akarta tartani és felajánlotta neki a Péter-templom orgonista állását. Ezt azonban Ruzitska nem fogadta el, mert nem akarta erdélyi körét elhagyni. Maga írja emlékiratában, hogy „ez a tett talán legnagyobb hiba volt, melyet életemben elkövettem.“

Ruzitska Györgyöt, az Erdélyben dolgozó muzsikust, több bécsi zenetársaság megtisztelte azzal, hogy tagjai közé választotta. Érdemeit életében elismerték és méltatták. Bartalus István neves zenetörténészünk már „Az Ország Tükre“ című pesti lap 1864. január 21-i számában egy rövid írásban utalt jelentőségére.

Nagyobb összefoglaló tanulmányt nem írtak róla. Németnyelvű töredékes önéletrajza még eddig nem jelent meg nyomtatásban. Pedig ebben az évben van hetven éve annak, hogy meghalt.

Erdélyi Tudományos Füzetek.

Szerkeszti: **Dr. György Lajos.**

Az **E. M. E.** kiadása.

1. Rass Károly: Reményik Sándor — — — — —	40.—
2. Párvan Bazil: A dákok Trójában — — — — —	30.—
3. Dr. Bitay Árpád: Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében — — — — —	30.—
4. Dr. Bitay Árpád: A moldvai magyarság — — — — —	40.—
5. Szokolay Béla: A nagybányai művésztelep — — — — —	40.—
6. Dr. Balogh Ernő: Kvarc az Erdélyi medence felső mediterrán gipszeiben — — — — —	40.—
7. Dr. György Lajos: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1925. év. — — — — —	50.—
8. K. Sebestyén József: A brassai fekete templom Mátyás-kori címei — — — — —	40.—
9. Dr. Karácsonyi János: Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez — — — — —	50.—
10. Dr. Gál Kelemen: Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen — — — — —	50.—
11. Dr. Tavasz Sándor: Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése — — — — —	40.—
12. Dr. György Lajos: Két dialógus régi magyar irodalmunkban — — — — —	60.—
13. K. Sebestyén József: A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a bethleni gróf Bethlen család címere — — — — —	50.—
14. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1926. év — — — — —	50.—
15. Dr. Gyárfás Elemér: A Supplex Libellus Valachorum — — — — —	50.—
16. Rónay Elemér: Kemény János fejedelem halála és nyugvóhelye — — — — —	50.—
17. Dr. György Lajos: Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban — — — — —	50.—
18. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1927. év — — — — —	60.—
19. K. Sebestyén József: A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai — — — — —	60.—
20. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum-Egylet XVI—XIX. századi kéziratok énekeskönyvei — — — — —	50.—
21. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1928. év. pótlásokkal az 1919—1928. évekről — — — — —	50.—
22. Dr. György Lajos: A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben — — — — —	50.—
23. Dr. Kántor Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egylet problémái — — — — —	50.—
24. Dr. Gál Kelemen: A nemzeti nevelés román fogalmazásában — — — — —	50.—
25. Dr. Tavasz Sándor: Kierkegaard szemléletisége és gondolkozása — — — — —	50.—
26. Dr. Papp Ferenc: Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében — — — — —	50.—
27. Dr. Csúry Bálint: Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról — — — — —	50.—
28. Dr. Biró Vencel: Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében — — — — —	50.—
29. Dr. Telegdi Domokos gróf: A marosvásárhelyi Telegdi-könyvtár története — — — — —	50.—
30. Dr. Hofbauer László: A Remény című zsebkönyv története (1839—1841) — — — — —	50.—
31. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1929. év — — — — —	50.—
32. Dr. Gyulai Farkas: A Döbrentepályázat és a Bánk bán — — — — —	50.—
33. Dr. Rajka László: Jókai „Törökvilág Magyarországon” c. regénye — — — — —	50.—
34. Dr. Temesváry János: Hét erdélyi püspök végrendelete — — — — —	50.—
35. Dr. Biró Vencel: A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében — — — — —	50.—
36. Szabó T. Attila: Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe — — — — —	50.—
37. Dr. Kántor Lajos: Hídvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egylet megalakítása érdekében — — — — —	50.—
38. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1930. év — — — — —	50.—
39. Dr. Balogh Arthur: A székely vallási és iskolai önkormányzat — — — — —	50.—
40. Dr. György Lajos: Eulenspiegel magyar nyomai — — — — —	80.—
41. Dr. Dömötör Sándor: A cigányok temploma — — — — —	50.—
42. Dr. Kristóf György: Báró Eötvös József utazási Erdélyben — — — — —	80.—
43. Dr. Hofbauer László: Az Erdélyi Híradó története — — — — —	50.—
44. Dr. Kristóf György: Kazinczy és Erdély — — — — —	50.—
45. Dr. Asztalos Miklós: A székelyek őstörténete leteleplésükig — — — — —	50.—
46. Dr. Varga Béla: Az individualitás kérdése — — — — —	80.—
47. Kemény Katalin: Erdélyi emlékirók — — — — —	80.—
48. Dr. Dömötör Sándor: Vida György facetiái — — — — —	50.—
49. Dr. Oberding József György: A mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére irányuló törekvések a román törvényhozásban — — — — —	50.—
50. Szabó T. Attila: Közép-Szamos-vidéki határnevek — — — — —	50.—
51. Dr. Balogh Jolán: Olasz falfestmények Gyulafehérvárról — — — — —	30.—
52. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1931. év — — — — —	50.—
53. Dr. Kántor Lajos: Magyarok a román népköltészetben — — — — —	50.—
54. Dr. György Lajos: Magyar anekdotáink Naszreddin-kapcsolatai — — — — —	50.—
55. Dr. Veress Endre: Gróf Kemény József (1795—1855) — — — — —	120.—
56. Dr. Kántor Lajos: Kölcsönhatás a magyar és román népköltészetben — — — — —	30.—
57. Dr. Tavasz Sándor: A lét és valóság — — — — —	60.—
58. Szabó T. Attila: Adatok Nagyenyed XVI—XX. századi helyneveinek ismeretéhez — — — — —	60.—
59. Dr. Imre Lajos: A fáluvelés irányelvei — — — — —	60.—
60. Dr. Veress Endre: A történetirő Báthory István király — — — — —	80.—
61. Dr. Boros György: Carlyle — — — — —	40.—
62. Dr. Juhász Kálmán: Két kolozsmonostori püspököt a XVI. században — — — — —	50.—
63. Dr. Biró József: A kolozsvári Bánffy-palota és tervező mestere, Johann Eberhard Blaumann — — — — —	60.—
64. Dr. Ferenczi Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1932. év — — — — —	50.—
65. Dr. Jancsó Elemér: Az irodalomtörténetírás legújabb irányai — — — — —	50.—
66. Dr. Kántor Lajos: Erdély a világháborút tükröző román irodalomban — — — — —	50.—
67. Dr. Veress Endre: A moldvai csángók származása és neve — — — — —	80.—

68. Dr. Oberding József György: A Kolozsvári Gondoskodó Társaság ref. kollégiumban	60.—	92. Dr. Jancsó Elemér: Nyelv és társadalom	50.—
69. Papp Ferenc: Gyulai Pál, a kolozsvári ref. kollégiumban	60.—	93. Dr. Gyárfás Elemér: Gyárfás Elek útinaplója 1844-ből	50.—
70. Dr. Ferenczi Miklós—Valentiny Antal: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1933. év	60.—	94. Dr. Jászay Károly: Magyar luteránus megmozdulások Cluj-Kolozsváron (1798—1861)	50.—
71. Dr. Balogh Jolán: Márton és György kolozsvári szobrászok	150.—	95. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1936. év	60.—
72. Dr. Kristóf György: Szabolcska Mihály Erdélyben	80.—	96. Dr. Kántor Lajos: Czegei gróf Wass Ottilia, az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagy jötevője	60.—
73. Lakatos István: Magyaros elemek Brahms zenéjében	40.—	97. Dr. Szabó T. Attila: A transylvan magyar társadalomkutatás	40.—
74. Dr. Kristóf György: Eminescu Mihály költeményei	50.—	98. Lakatos István: A román zene fejlődéstörténete	60.—
75. Dr. Biró József: A honchidai Bánffy-kastély	80.—	99. Dr. Szabó T. Attila: Kelemen Lajos tudományos munkásságának negyven éve (1897—1937.)	40.—
76. Dr. Juhász Kálmán: Műveltségi állapotok a Temesközben a török világban	40.—	100. Dr. György Lajos: Dr. Bitay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága	40.—
77. Dr. Rajka László: Jókai román tárgyú novellái	40.—	101. Dr. Szabó T. Attila: Dés helynevei	60.—
78. Venczel József: A falumunka és az erdélyi falumunka-mozgalom	60.—	102. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1937. év	60.—
79. Valentiny Antal: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1934. év	60.—	103. Makrai Endre—Nagy Ödön: Adatok teli néphagyományaink ismeretéhez	120.—
80. Dr. Biró József: Magyar művészet és erdélyi művészet	60.—	104. Dr. Szabó T. Attila: Bábony története és települése (68 képpel)	120.—
81. Dr. György Lajos: Anyanyelvünk védelme	40.—	105. Dr. György Lajos: Az „Erdélyi Múzeum” története (1874—1937.)	60.—
82. Grandpierre Edit: A kolozsvári Szent Mihály-templom története	80.—	106. Fábrián Béla: Nagykend helynevei	30.—
83. Dr. Balogh Ernő: Dr. Szádeczky-Kardoss Gyula	40.—	107. Herepei János és Szabó T. Attila: Levéltári adatok faépítészetünk történetéhez. I. Fatemplomok és haranglábak	60.—
84. Dr. Kozocsa Sándor: Históriai ének Bocskay Istvánról	40.—	108. Dr. Szabó T. Attila: Levéltári adatok faépítészetünk történetéhez. II. Székelykapuk és fazarak	40.—
85. Dr. Révész Imre: Méliusz és Kálvin	80.—	109. Dr. Kristóf György: Az erdélyi magyar vidéki hírlapirodalom története a kegyezésig	60.—
86. Dr. Szabó T. Attila: Zilah helynévtörténeti adatai a XIV—XX. sz.-ban	60.—	110. Dr. György Lajos: Dr. Rajka László élete és tudományos munkássága	40.—
87. Lakatos István: Az új magyar műzene	40.—	111. Lakatos István: A muzsikus-Ruzitskák Erdélyben	40.—
88. Rass Károly: A mi regényirodalmunk	60.—	112. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1938. év	60.—
89. Valentiny Antal: Románia magyar irodalmának bibliográfiája. 1935. év	40.—	113. Domokos Pál Péter: Zemlény János kéziratos énekeskönyve (XVII. sz.)	40.—
90. Monoki István: Romániában az 1935. évben megjelent román-magyar és magyar időségi sajtótermékek címjegyzéke	60.—		
91. Dr. Szabó T. Attila: Nireş—Szásznyires település, népiség-, népesedés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII—XX. században	80.—		

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában, Cluj, Str. Baron L. Pop 5. szám.

Az 1—10. 16. 29. 47. 59. 78. szám elfogyott.

